

СОЦІАЛЬНИЙ ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ: ЕВОЛЮЦІЙНО- НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Tkach B.M. The social factor of deviant behavior appearance: evolutionary and neuropsychological approach / B.M. Tkach // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2016. – P. 441–453.

Б.М. Ткач. Соціальний чинник виникнення девіантної поведінки: еволюційно-нейропсихологічний підхід. Розглянуто девіантну поведінку в соціальному контексті з позиції еволюційно-нейропсихологічного підходу. Охарактеризовано механізми вроджених дезадаптивних патернів поведінки у різноманітних соціокультурних контекстах, які призводять до девіацій. Розглянуто нейропсихологічні механізми процесу усвідомлення змін та розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Виявлено функціональні особливості когнітивних процесів, які призводять до обмеженого пізнання світу та хибної інтерпретації отриманої інформації.

Дано філогенетичне пояснення виникненню деяких форм девіантної поведінки. Розкрито нейропсихологічне підґрунтя зміни в сучасних реаліях деяких з патернів поведінкового репертуару з адаптивним до дезадаптивних. Показано вплив суспільства на зміну власної думки та поведінки людей. Запропоновано для подолання вроджених обмежень використати такі нейропсихологічні ресурси – когнітивні здібності та розвиток культури мислення. Запропоновано, використавши досягнення кібернетики, логіки, соціальної нейропсихології, створити нові моделі прийняття рішення, які повинні навчити людину бути стійкою до впливу суспільства. Аналіз дизайну мозку людини в процесі еволюції показав важливість такої частини мозку як мозочок і його функції у психічних процесах – послідовність. Визначено подальший пошук дослідження нейропсихологічних особливостей людей, які ідуть проти думки групи, а також як меншість може впливати на більшість і які нейропсихологічні механізми подолання стадного почуття.

Ключові слова: девіантна поведінка, нейропсихологія, еволюційний підхід, особистість, суспільство, чоловічі ділянки мозку, мозочок.

Б.Н. Ткач. Соціальний фактор виникнення девіантного поведінки: еволюційно-нейропсихологічний підхід. Рассмотрено

девиантне поведіння в соціальному контексті з позиції еволюційно-нейропсихологічного підходу. Охарактеризовані механізми вроджених дезадаптивних паттернів поведінки в різних соціокультурних контекстах, які призводять до девіацій. Розглянуті нейропсихологічні механізми процесу усвідомлення змін і розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Показано, які функціональні особливості когнітивних процесів виступають обмеженнями для пізнання світу та інтерпретації отриманої інформації. Розкрито філогенетичне пояснення виникнення деяких форм девиантного поведінки. Дано конструктивне нейропсихологічне пояснення, чому в сучасних умовах деякі з паттернів поведінки репертуару перестали бути адаптивними, а стали дезадаптивними. Показано як соціальний фактор автоматично змінює думку та поведінку людей. Для подолання вроджених обмежень запропоновано використовувати такі нейропсихологічні ресурси – когнітивні здатності та розвиток культури мислення. Запропоновано використовувати досягнення кібернетики, логіки та соціальної нейропсихології для створення нових моделей прийняття рішення, які повинні навчити людину бути стійкою до впливу суспільства. Аналіз дизайну мозку людини в процесі еволюції показав важливість такої частини мозку як мозочок та його функції в психічних процесах – послідовність. Визначені подальші напрями досліджень нейропсихологічних особливостей людей, які йдуть проти думки групи, а також як меншість може впливати на більшість та які нейропсихологічні механізми подолання стадного почуття.

Ключевые слова: девиантне поведіння, нейропсихологія, еволюційний підхід, особистість, суспільство, лобні доли мозку, мозочок.

Постановка проблеми. Девиантна поведінка в сучасному світі є надзвичайно важливою і значимою проблемою. Особливо гостро вона проявиться в нашій країні після збройного конфлікту та через кілька десятиліть по завершенні. Як добре відомо, поведінка людини залежить від багатьох чинників, зокрема і соціальних. Тому важливим є виявити нейропсихологічні механізми впливу соціального оточення на людину, а також визначити підходи пошуку нейропсихологічних механізмів соціальної резистентності до деструктивних впливів суспільства. Для цього необхідно розглянути розвиток нейропсихологічних механізмів адаптації не лише в онтогенезі, а також і у філогенезі. Переконаний, що еволюційна складова вивчення феномена девіацій дасть відповіді на багато практичних питань як для психопрофілактики, так і для психокорекції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз фахової літератури показав недостатнє вивчення нейропсихологічних механізмів вроджених дезадаптивних паттернів поведінки у різ-

номанітних соціокультурних контекстах, які призводять до девіацій. Не зважаючи на десятиліття активного вивчення нейробіологією і спорідненими науками як людина приймає рішення, це питання залишається недостатньо розкритим. У простих умовах можемо передбачити лише тенденцію.

Натомість було помічено широке використання у прикладних сферах людської діяльності деяких «недосконалостей психічної сфери людини». Нейромаркетинг стає домінуючим у рекламі, промоції будь-чого, штучно створюються адикції та девіації у поведінці людей.

Для того, щоб збагнути суть соціальної складової виникнення девіацій, необхідно застосувати еволюційно-нейропсихологічний підхід до вроджених патернів поведінки людини в соціальному контексті.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У працях, присвячених девіантній поведінці, для пояснення причин її виникнення не приділено належної уваги вродженим нейропсихологічним механізмам, зокрема їхнього адаптивного значення у минулому та їхньої дезадаптивності у сучасних реаліях. Невирішеною є проблема розуміння феномена девіантної поведінки людини в еволюційно-нейропсихологічному підході.

Метою нашої статті є виявлення, із застосуванням еволюційно-нейропсихологічного підходу нейропсихологічних механізмів вроджених поведінкових патернів, які призводять до девіантної поведінки в сучасних реаліях, а також нейропсихологічних ресурсів для формування соціальної резистентності до деструктивних впливів соціуму.

Завдання: розглянути вроджені поведінкові патерни, які призводять до девіантної поведінки в сучасних реаліях та проаналізувати їхні нейропсихологічні механізми; дати філогенетичне пояснення виникненню деяких форм девіантної поведінки внаслідок взаємодії чинників суспільства та особистості; дати конструктивне пояснення, чому в сучасних реаліях деякі з патернів поведінкового репертуару перестали бути адаптивними, а стали дезадаптивними; встановити, які нейропсихологічні ресурси можуть бути застосовані для формування соціальної резистентності до деструктивних впливів соціуму; визначити подальші перспективи дослідження.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становили фундаментальні положення і принципи психології: концепції становлення та розвитку психіки особистості в онтоге-

незі (С.Д. Максименко, В.О. Роменець Г.С. Костюк), принцип системного підходу до розуміння особистості (Л.Ф. Бурлачук), теоретичні положення нейропсихології (Е. Голдберг, О.Р. Лурія), теоретичні положення еволюційної психології (Д. Палмер, Г. Спенсер).

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Чинники, які визначають нашу поведінку, ми умовно поділяємо за джерелом походження на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх відносимо сприйняті нами процеси, явища оточуючого світу та суспільство, до внутрішніх – наш психічний світ і своє тіло (гени, гормони власні та гормони матері, стан імунної системи, активність нейронів...). Наша здатність сприймати інформацію в конкретний момент є обмеженою і ми не здатні враховувати всі чинники під час прийняття рішення. У процесі еволюції у нас сформувалися нейропсихологічні механізми, які дозволяють нам приймати рішення за короткий період часу, а інколи й миттєво. Людині притаманні поведінкові патерни, які є за природою вроджені, набуті і набуті на вродженій основі.

Необхідно зазначити, що людині в повсякденному житті доводиться мати справу здебільшого з невизначеними ситуаціями з вільним вибором – недетерміністичні, де має місце адаптивне чи дезадаптивне прийняття рішення. З детерміністичними задачами, які містять єдиний правильний розв'язок чи неправильні розв'язки, ми здебільшого зустрічаємося в педагогіці та вузьких технічних рішеннях. Тому мова в статті йтиметься про недетерміністичні задачі.

У дитинстві в обох статей домінує констенст-незалежний стиль прийняття рішення. У віці 16-18 років, за власними даними дослідження, у хлопців починають з'являтися ознаки контекст-залежного стилю, а в дівчат і надалі домінуючим залишається контекст-незалежний [4]. Образно можна сказати: «Чоловіком треба стати, а жінкою – залишитися». Цікавим є питання, чому розвиток нашого виду пішов шляхом гендерного дипсихізму. За даними видатного нейропсихолога Е.Голдберга, ці стратегії прийняття рішення у старшому віці змінюються на стратегію розпізнавання життєвих ситуацій і з поведінкового арсеналу вибирається та стратегія поведінки, яка, опираючись на життєвий досвід, найкращим чином дозволяє адаптуватися до змін. У своїй книзі «Парадокси мудрості. Наукове спростування старечої недоумкуватості» він цю зміну стратегій називає переходом від «геніальності» до «мудрості» та розглядає їх як закономірні етапи онтогенезу: «Мудрість формується з геніальності» [3].

Незважаючи на такі пристосування у когнітивній сфері, наша свідомість є уразливою до виникнення девіацій, через те що наш мозок створений розв'язувати здебільшого біологічні проблеми. З соціальними та цивілізаційними проблемами він зіштовхнувся зовсім недавно. Тому важливо виявити нейропсихологічні механізми вроджених патернів поведінки, які призводять у сучасних реаліях до девіацій.

Щоб дати відповідь на ці питання, необхідно розглянути два аспекти: які саме зміни в довкіллі змусили нас стати найбільш «мозковитими» істотами на Землі та зв'язок функціональної/структурної організації людського мозку з процесами адаптації.

Два мільйони роки тому гомініди були домінуючим видом на Землі. На думку антропологів, зростання маси мозку втричі відбулося не стільки під впливом зовнішніх чинників (Льодовиковий період), а саме під впливом внутрішніх – зростання чисельності соціальних груп (внутрішньовидова конкуренція) та появі нових здібностей і властивостей (біпедалізм, метання предметів однією рукою, еволюція мови). Чим більша соціальна група, тим більша потреба в обробці інформації соціального характеру. Тобто створювати «теорію розуму інших» – бути в курсі подій і задумів своїх союзників та ворогів і т.д. (важливими стають механізми виявлення шахрая і друга в соціальних відносинах, емпатії та кооперації); складати багатоваріантність подій і створювати евристичну та конструктивну модель майбутнього. Задля власної безпеки особі довелося конструктивно здійснювати вибір однієї із стратегій: бути «загрозливим» чи «улюбленим» для оточення. Адже одночасно відчувати до однієї особи страх і любов не можна. Для просування по ієрархії окремої особи створюються альянси та коаліції. Хитрість, підступність, безжалісність для досягнення і збереження влади можна прослідкувати навіть у шимпанзе, здатність керувати поведінкою представників свого виду. Це всі ознаки появи соціального інтелекту – «соціального мозку» [2; 10].

Внутрішньовидова конкуренція побудувалася за принципом статевого відбору на вибування, в якому виокремилися два напрямки: боротьба між самцями та вибір самкою самця за певними ознаками/властивостями. У першому випадку перевагою ставали як фізична сила, так й інтелектуальні здібності в боротьбі за високий соціальний ранг, а в другому – сексуальність, інтелектуальні здібності догодження та комунікації. З таким набором властивостей особистість легше вирішує адаптивні проблеми в складних кліматичних та соціальних умовах [5; 10].

Висока соціалізація, оволодіння палицею, метання предметів, швидка обробка інформації та креативність невелику, уразливу істоту перетворили на загрозливу для інших.

Найчастіше організми для адаптації до змін середовища обирають контроль експресії вже існуючих генів за допомогою регуляторних генів. Складність соціальної практики, динамізм часу змусив людський організм і психіку, зокрема, якомога довше зберігати ювенальні ознаки – високі когнітивні здібності та пластичність до змін довкілля [10; 11]. Й справді, пропорція обличчя дітей шимпанзе більше схожа (майже ідентична) пропорціям обличчя людини, ніж дорослої особини шимпанзе. У цивілізованому світі проблема номер один: старіючому населенню якомога довше зберегти когнітивне здоров'я – здатність самостійно і вчасно приймати адаптивні рішення.

Отже, перейдемо до розгляду функціональних особливостей когнітивних процесів, які виступають обмеженням для пізнання світу та інтерпретації отриманої інформації. Людина здебільшого не розуміє, чого діє саме певним чином. Великий масив вхідної інформації та й свідомість – це маленький слайд психіки, який, на думку Д. Вагнера, оперує певними ілюзіями про розуміння причинно-наслідкових зв'язків [14]. Чому виникає така ілюзія в людей, що вони все сприймають і ніщо не проходить непоміченим поза їхньою свідомістю, про яку ще говорив Спіноза та інші мислителі, в даній статті не є предметом вивчення, а лише буде розкрито нейропсихологічні механізми цього феномена.

Якщо якийсь факт є узгодженим із нашими діями, є пріоритетним та ексклюзивним для нас, то ми легко створюємо причинно-наслідкові зв'язки. Д. Вагнер наголошує, що людям подобаються прості пояснення, вони не люблять розуміти суть причини, більше цінують те, що не розуміють, і те, що ще не здійснилося (феномен Зейгарник) [1; 14]. Цей феномен людської психіки підтверджується багатьма експериментами та життєвою практикою. До речі, на цьому принципі ґрунтується процес «релігієтворення» у деяких психотерапевтичних підходах, а наша ілюзія, що ми все сприймаємо, є основою, на яку опираються шулери, фокусники, міфодизайнери у своїй діяльності. Нижче буде розкрито нейропсихологічні механізми процесу усвідомлення змін та великої ілюзії свідомості.

Варто згадати факт, виявлений С. Бодом та співавторами методом нейровізуалізації, за яким по активності мозку за 9 с. можна передбачити дію (вибір) людини ще до того, як вона усвідомить

своє бажання діяти [13]. На цьому ж принципі ґрунтується нейропротезування.

У прийнятті рішень людиною є два конкуруючі підходи: раціональний і нераціональний. Розглянемо нейропсихологічні механізми цих підходів і їх вплив на поведінку і саму особистість.

Отже, префронтальна кора відповідає за раціональну поведінку і самоконтроль. Острівцева кора пов'язана з аналізом нюхової, смакової, слухової, соматичної інформації і активізується при огидному, неприємному та больовому відчуттях. Коли людина потрапляє в певну ситуацію та інтерпретує її як некоректне (неналежне) ставлення до себе, то активізується острівцева кора, з'являється загострене почуття справедливості і вона шукає рішення, щоб уникнути цього психологічного дискомфорту – відрази. І, зваживши всі «за» і «проти», опанувавши емоції, приймає раціональне рішення. Навіть якщо за допомогою транскраніальної магнітної стимуляції змусити людину приймати несправедливі (не на її користь) рішення, то все одно суб'єктивне відчуття невдоволеності залишиться [6; 12]. Як бачимо, навіть стримуючі чинники соціуму скеровані на поведінку індивіда у формі законів, моралі, заповідей і т.д. можуть скоректувати до деякої міри його поведінку в конструктивне русло, проте почуття несправедливості і потенціал протесту залишається. Отже, тут спостерігається очевидний дисонанс між діями та ставленням.

Для уникнення ситуацій зародження девіацій є три шляхи: правильна інтерпретація ситуації індивідом (когнітивні здібності), вміння індивідом долати потенціали острівцевої кори (самоконтроль, Йога, нейрообруч), справедливе ставлення соціуму до індивіда (створити нові норми та мораль, які враховуватимуть нейробіологічні особливості людини).

У відомому експерименті С. Мілгрея по вивченню впливу авторитета на поведінку людини було виявлено надзвичайну важкість виходу індивідом за межі соціальної ролі, пов'язаної з ситуацією підпорядкування і дотримування правил, від вищепосадової особи. Не дивлячись на хвилювання, відразу і хвилювання від наступної стресової ситуації, пов'язаної з насиллям над іншою людиною електричним струмом, досліджувані не відчували власної відповідальності за те, що відбувалося, і перекладали відповідальність на експериментатора. Як бачимо, людська поведінка залежить від поведінки оточуючих. Ми в групах поводимося дивно: 65% людей вбиває іншу людину безпричинно за наказом іншої [1; 9].

Важко тут не згадати кінострічку 2012 року «Експеримент «Покора» режисера К. Зобела, в якій відображено реальну історію злочинного телефонного жартівника Девіда Стюарта. Він, телефонуючи в дрібні магазини та заклади швидкого харчування, представлявся полісменом і переконував менеджерів здійснювати обшук співробітниць-жінок, роздягаючи їх в ім'я закону та справедливості, для пошуку начебто вкрадених грошей. Вражає несамостійність жертв і їх сліпа довіра та стратегія виправдання до будь-якої людини, яка на себе бере владу. Таких випадків було зафіксовано понад сімдесят у тридцяти штатах, поки не затримали злочинця. Біологи та етологи пояснили б цю поведінку вродженими патернами поведінки під дією окситоцину і зв'язок з рангом у групі. Окситоцин так само, як і адреналін, попадає в кров при стресовій ситуації, проте його дія спрямована на зниження тривожності та появи відчуття вдоволеності. Проте, якщо в індивіда низький ранг у соціумі, то виникає оборонна поведінка, якщо високий – нападаюча [10; 11].

Тепер давайте розберемо нейропсихологічні механізми поведінки, коли наша думка відрізняється від думки натовпу (групи).

Цингулярна кора пов'язана з емоційним переживанням, коли помиляємося і, особливо, коли ці помилки є загрозливими для нашого життя. Також вона активізується, коли ми відрізняємося від оточуючих. Отже, небезпечно відрізнятися від оточуючих. Індивід автоматично міняє свою думку на користь думки більшості, що С. Аша переконливо продемонстрував владу конформізму в групах. Так, дев'ять «підсадних» говорять неправильні відповіді і один «досліджуваний» також дає неправильну відповідь, почувши відповіді попередників, чітко усвідомлюючи хибність своєї відповіді [1].

Еволюційне пояснення. Бути конформістом у стадному середовищі – це оптимальний підхід. Щомиті кожне рішення організму тестується життям. Хто помиляється, той не виживає. Якщо середовище змінюється, а конформізм залишається, то весь вид просто зникає через дезадаптивну поведінку. Хоча зазвичай конформізм – це адаптивна поведінка. Стадний інстинкт людей із «совка» зовсім не доречний у сучасних умовах. Особистості з гнучким розумом швидко адаптувалися, а з ригідним – сучасні віяння сприймають вороже.

Конфлікт між стереотипною і новою поведінкою є оптимальною стратегією.

Р. Чалдіні виокремив шість способів впливу оточуючих і під впливом яких автоматично змінюється думка та поведінка індивіда:

1. Послідовність. Нас просять написати есе про «щось» (товар, особистість, думка...) і ми починаємо любити «це».

2. Взаємний обмін. Подарунки роблять, щоб попросити потім щось більше, користуючись вродженим прагненням взаємобміну.

3. Любов до дефіциту. Цінуємо те, чого мало.

4. Любов до авторитету. Людина у формі, халаті, з нагородами викликає довіру.

5. Симпатія. Поширюється інформація в умовах, де вам зручно і безпечно (сімейний затишок, робота, клуб...), тобто там, де є люди, яким ми симпатизуємо.

6. Соціальна доказовість поведінки більшості, на яку рівняється індивід. Дотримання правил відбувається у 30% людей в умовах аномії, а в правових – 70% [12].

З власного життя знаємо, що на нашу поведінку найбільше впливає не все суспільство, а референтні групи. Зокрема, до 12 років впливають дорослі, у 13 років – наші друзі.

Отже, перейдемо до розгляду нейропсихологічних механізмів ілюзії свідомості. Добре нам відомі експерименти (У. Нейсера з накладанням двох фільмів про баскетбольні гри і дівчинки з парасолькою, яка пройшла по діагоналі через весь екран, згодом експерименти Д. Саймона з пасами двох баскетбольних команд і гориллою, яка пройшла з одного кінця екрану в інший і біла себе в груди, експеримент підміни інтерв'юера та інші) показали, що $\frac{1}{4}$ люди помічають нетипові об'єкти, підміну, а $\frac{3}{4}$ не помічають і легко віднаходять пояснення (точно так, як виправдання непотрібної покупки для схвалення свого рішення). Якщо досліджуваному не давали завдання підраховувати паси, то він помічав дівчинку, і горилу. Якщо виконував завдання, то не помічав. Це називається «сліпотою через увагу» [8; 9].

Коли міняється тло (колір, зникнення об'єкта) поступово, чи за принципом обриву кіноплівки, або локальне зашумлення зображення, то люди цього не помічають. Виникло питання: люди не дивляться на те, «що» міняється, чи не дивляться туди, «де» міняється? Нейропсихологічний механізм виникнення помилки даного типу пов'язаний не з ділянками «зони місця» чи «зони об'єкта» в мозку, коли ми розпізнаємо чи не розпізнаємо зміни, а із «зоною неусвідомленої обробки інформації місця розташування». Тобто, помилка типу «де зміни» – не усвідомлення зміни,

виникає через те, що ми не дивимося туди і не помічаємо, «що» змінилося. Тоді як помилка типу «що змінилося» – «сліпота повтору» – не помічаємо повтор зорового об'єкта, що відбувається протягом певного інтервалу часу, або просторово знаходиться поряд біля того, який ми бачимо [1; 8; 9; 11].

У сучасних реаліях, складних соціальних відносинах, з появою письма, великим інформаційним масивом даних у житті, з появою сучасної ікони-монітора відбувається перехід від понятійного мислення до кліпового мислення (позбавлений критичності процес швидкої інтеграція коротких візуальних блоків інформації з подальшою трансформацією у неусвідомлене рішення діяти чи переконання). Вищезгадані особливості діяльності мозку можна розглядати як функціональні обмеження когнітивних процесів. Проте, з іншого боку, можна розглядати як пристосування сприймати лише те, що необхідне для дій.

Аналіз зміни дизайну мозку людини в процесі еволюції привернув нашу увагу до мозочка. Як відомо, мозочок складає десяту частину маси мозку, проте містить кількість нейронів майже таку, як решта частина мозку. Його гістологія вражає своєю компактністю та розгалуженістю, надзвичайно великою кількістю нервових відростків. За останні 3 мільйонні років мозочок та неокортекс значно збільшилися у розмірі. Мозочок забезпечує послідовність, упорядкованість і гармонійність рухів та мисленнєвої діяльності [11]. Переконали, що у нейропсихологічних теоріях вищих психічних функцій неналежно присвячена увага ролі мозочка і такої складової психічних процесів як послідовність. Наприклад, вона зустрічається у мові – синтаксис (розташування слів у правильному порядку), руховій діяльності (алгоритм послідовності скорочення м'язів при якійсь діяльності), емоційній (правильне вибудовування емоційної реакції), послідовності дій у повсякденних справах та взаємодії з оточуючими.

Висновки. Ми не розуміємо до кінця власних вчинків і дій. У соціальному контексті людина автоматично змінює свою думку. Стадний інстинкт і вроджені поведінкові патерни дають можливість дуже просто маніпулювати людиною, використовуючи древні когнітивні схильності, чим успішно користується нейромаркетинг. Поява девіантної поведінки більше залежить від поведінки оточуючих.

Для того, щоб менше уподібнюватися до «нейронного автомату», який відреагує на подразники, необхідно уникати простих пояснень явищ, зрозуміти суть «наших рішень». Ресурсом

подолання наших вроджених обмежень є когнітивні здібності та розвиток культури мислення. Адже усвідомлене відношення процесу міркування, тобто вміння правильно вибудовувати доведення і спростування, проводити аналогії, висувати гіпотези, виявляти та усувати помилки у своїх та чужих міркуваннях сформує критичність мислення до меседжів соціуму. Перекоаний, що для попередження штучної появи девіацій у суспільстві необхідно використати досягнення таких наук як кібернетики, логіки соціальної нейропсихології та створити нові моделі прийняття рішення, які повинні навчити людину бути стійкою до деструктивного впливу оточення – «вакцинація від впливу».

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення нейропсихологічних особливостей людей, які йдуть проти думки групи; впливу меншості на більшість; нейропсихологічних механізмів подолання стадного почуття.

Людина – це духовно-тілесний індивід, тому необхідно взяти до уваги екзистенційну адаптацію особистості в соціумі при вивченні причин девіантної поведінки з мультидисциплінарної позиції.

Список використаних джерел

1. Ассоциативная психология / Г. Спенсер // Основания психологии. Физиологическая психология. – М. : ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1998. – 560 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – СПб. : Питер, 2003. – 528 с.
3. Голдберг Е. Парадокс мудрости. Научное опровержение «старческого слабоумия» / Е. Голдберг; Пер. с англ. Л. Афанасьевой. М: Поколение, 2007. – 384 с.
4. Індивідуально-психологічні та нейропсихологічні особливості молоді з адиктивною поведінкою : Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.04 / Б.М. Ткач; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2006. – 20 с.
5. Коваленко А.Б. Соціальна психологія / А.Б. Коваленко, М.Н. Корнєв. – К. : Геопринт, 2006. – 400 с.
6. Лурия А.Р. Лекции по общей психологии / А.Р. Лурия. – СПб. : Питер, 2006. – 320 с.
7. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко, В.О. Соловієнко. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
8. Найссер У. Познание и реальность / У. Найссер. – М. : Прогресс, 1981. – 232 с.

9. Общественное животное. Исследования / Под ред. Э. Аронсона. – М., 2003. – 352 с.
10. Палмер Д. Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens / Д. Палмер, Л. Палмер. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
11. Физиология человека / Под ред. В.М. Покровского, Г.Ф. Коротько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : 2003. – 656 с.
12. Чалдини Р. Агрессия. Социальная психология. Пойми других, чтобы понять себя! / Р. Чалдини, Д. Кенрик, С. Нейберг. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 256 с.
13. Bode S., He A.H., Soon C.H., Trampel R. Tracking the unconscious generation of free decisions using ultra-high field fMRI // PLoS ONE 6 – June 2011 – Vol. 6. – № 1. – P. 1–12
14. Wegner D. M. The illusion of conscious will. – Cambridge : MA MIT Press, 2002. – 419 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Associativnaja psihologija // G. Spenser. Osnovanija psihologii. Fiziologicheskaja psihologija. – М. : ООО «Izdatel'stvo AST-LTD», 1998. – 560 с.
2. Burlachuk L.F. Slovar'-spravochnik po psihodiagnostike / L.F. Burlachuk, S.M. Morozov. – SPb. : Piter, 2003. – 528 s.
3. Goldberg E. Paradoks mudrosti. Nauchnoe oproverzhenie «starcheskogo slaboumija»; Per. s angl. L. Afanas'evoj. М. : Pokolenie, 2007. – 384 s.
4. Indyvidual'no-psihologichni ta nejropsyhologichni osoblyvosti molodi z adyktivnoju povedinkoju : Avtoref. dys... kand. psychol. nauk: 19.00.04 / В.М. Tkach; In-t psihologii' im. G.S.Kostjuka APN Ukrai'ny. – К., 2006. – 20 s.
5. Kovalenko A.B. Social'na psihologija / A.B. Kovalenko, M.N. Kornjev. – К. : Geoprynt, 2006. – 400 s.
6. Lurija A.R. Lekcii po obshhej psihologii / A.R. Lurija. – SPb. : Piter, 2006. – 320 s.
7. Maksymenko S.D. Zagal'na psihologija / S.D. Maksymenko, V.O. Solovijenko. – К.: MAUP, 2000. – 256 s.
8. Najsser U. Poznanie i real'nost' / U. Najsser. – М. : Progress, 1981. – 232 с.
9. Obshhestvennoe zhivotnoe. Issledovanija / Pod red. Je. Aronsona. – М., 2003. – 352с.
10. Palmer D. Jevoljucionnaja psihologija. Sekrety povedenija Homo sapiens / D. Palmer, L. Palmer. – SPb. : Prajm-EVROZNAK, 2003. – 384 s.

11. Fiziologija cheloveka. Pod red. Pokrovskogo V.M., Korot'ko G.F. 2-e izd., pererab. i dop. – M. : 2003. – 656 s.
12. Chaldini R. Agressija. Social'naja psihologija. Pojmi drugih, chtoby ponjat' sebja! / R. Chaldini, D. Kenrik, S. Nejberg. – SPb. : Prajm-EVROZNAK, 2002. – 256 s.
13. Bode S., He AH., Soon CH, Trampel R. Tracking the unconscious generation of free decisions using ultra-high field fMRI // PLoS ONE 6 – June 2011. – Vol. 6. – № 1. – P. 1–12
14. Wegner D. M. The illusion of conscious will. – Cambridge : MA MIT Press, 2002. – 419 p.

B.M. Tkach. The social factor of deviant behavior appearance: evolutionary and neuropsychological approach. Deviant behaviour is investigated in the social context through the neuropsychological approach. Mechanisms of congenital disadaptive patterns of behavior in different social and cultural contexts, which provoke the appearance of deviations, are described. Neuropsychological mechanisms of the process of change awareness and understanding of a cause-end-effect connection are investigated. The functional features of cognitive processes, which cause limit cognition of the world and erroneous interpretation of received information, are found. The phyllogenetic explanation of the appearance of some forms of deviant behavior is given. The neuropsychological basis of change some patterns of behavioral repertoire from adaptive to disadaptive is exposed. The influence of society on change of own idea and behaviour of people is shown. It's proposed to use some neuropsychological resources (like cognitive abilities and development of speech culture) to overcome the congenital limits. It's also proposed to use the achievements of cybernetics, sociology, logics and social neuropsychology and create some new models of making decisions, which make a person resistant to the social influence. Analysis of the design of the human brain during evolution showed the importance of the brain part such as the cerebellum and its functions in mental processes – sequence. Further direction of research of neuropsychological features of people which fight against the social opinion are determined, and how smaller part of group can inflict on bigger part is determined too.

Key words: deviant behavior, neuropsychology, evolutionary approach, personality, society, frontal brain areas, cerebellum.

Received December 04, 2015

Revised December 21, 2015

Accepted January 05, 2016